

ENERGIAUNIÓ MEGSZILÁRDÍTÁSÁHOZ VEZETŐ ÚT*Lovas Dóra¹*

„Az energia területén túl sokáig nem érvényesültek az Unió alapvető szabadságai. A jelenlegi események rávilágítottak ennek magas tétjére: az európaiak az otthonaik fűtéséhez szükséges energia miatt aggódnak. Európának most közösen, hosszú távon gondolkodva kell fellépnie. Azt szeretném, hogy az energia, amelyre az európai gazdaság épül stabil és rugalmas, megbízható, biztonságos, fenntartható és egyre inkább megújuló legyen.”

(Jean-Claude Juncker)

A hétköznapi tevékenységek többségéhez, mint az áruszállításhoz, épületek fűtéséhez, hűtéséhez és a gazdaság működéséhez is energiára van szükség. Sajnos az európai fogyasztók nem a legolcsóbban jutnak az energiához és nem olyan széles spektrumban, ahogy megtehetnék, mégpedig a rossz infrastruktúra, rosszul integrált piacok és a nem megfelelően összehangolt szakpolitikák miatt. Az Európai Unió tagállami ezen hátrányok kiküszöbölése érdekében, azaz a megfizethető, biztonságos, fenntartható energia, versenyképes és megfizethető árak, illetve a biztonságos és fenntartható energiaellátás biztosítása érdekében elkötelezték magukat egy egységes energiapiac, az energiaunió létrehozása mellett.

Megvalósításához véleményem szerint elengedhetetlenül fontos, hogy az emberek energiafogyasztását tudatosabbá tegyük, melynek egyik kiváló eszköze lehet az „okos mérés”. Ezzel az eszközzel egyrészt az árak megfizethetőbbé válhatnak, mivel az emberek a mérőeszköz által mutatott számokhoz jobban tudnának alkalmazkodni és így pedig spórolni kiadásaikon, de a szennyezőanyag kibocsátása is egyszerűbben redukálható lenne. Ez utóbbi keretében például elősegíthető más környezetkímélő energiatermelő berendezések elterjedése, azok takarékosabb, olcsóbb üzemeltethetősége miatt.

Az unió (puha) jogi aktusai által kitűzött cél szerint már a közeljövőben valamennyi háztartásban intelligens, automatizált berendezések spórolnak majd „helyettünk” a villanyszámlán. Az okos mérés előnyei és pozitív hatásai, túlmutatnak annak hátrányain, azonban véleményem szerint az Uniónak „erélyesebben” kellene (bevezetés lehetősége helyett annak kötelező jellege) fellépnie a tagállamok irányába a bevezetésüket illetően.

Az elmúlt években történt külpolitikai problémák és válságok a közösséget is kiszolgáltatottabbá tették, így a jövőben lehetséges egy olyan irány, hogy az unió több kötelező jogi aktsussal próbálja majd rávenni tagállamait az energia tudatos használatára.

Ezek megalkotását az energiaszektor területén több tényező is akadályozza.

Az egységes energiapiac megteremtése nem könnyű feladat, mivel az energiaszektorban a tagállamok befolyása jelentős és ezért belpolitikailag is egy igen érzékeny területről van szó, illetve számos probléma adódik a tagállamok között fennálló különbségekből is. A földrajzi elhelyezkedések miatt más-más arányban állnak rendelkezésre erőforrások, és a beszerzési források is eltérnek, továbbá különbségek vannak a megújuló energiaforrások részarányát

· A tanulmány a Magyar Tudományos Akadémia és a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar közös, MTA–DE Közzszolgáltatási Kutatócsoportjának a Területi közzszolgáltatások szabályozásai című projektje keretében készült. A projekt leírására l.: Horváth M.T.: Szempontok a területi közzszolgáltatások regulációs változásainak vizsgálatához. In: HMT (szerk.): *Kilengések. Közzszolgáltatási változások*. Budapest: Dialóg Campus, 2013. 9–25. old.

¹ Lovas Dóra, joghallgató, DE-ÁJK

tekintve is (itt azonban 2020-ig minden tagállamnak el kell érnie egy a közösség által meghatározott célt).

Az energiaunió elsősorban négy nagy területet fog át. Egyrészt fontos a szomszédos területek közötti szolidaritás, amikor az energiaellátásban zavarok lépnek fel (szolidaritás klauzula), továbbá az energia szabad mozgása az áru, tőke, munkaerő és szolgáltatás mellett, mintegy „ötödik szabadságjogként” valósul meg. Ezen belül nagy területet képez az, hogy a környezeti szempontból káros támogatásokat fokozatosan meg kell szüntetni és a beavatkozások rendszerét teljesen át kell alakítani a belső piacon, amihez pedig a megújuló energia növelése érdekében újra kell tervezni a villamosenergia-piacot. Az elképzelések szerint az energiaunió létrejötte elősegíti az EU gazdasági növekedését, Európa energiabiztonságának javítását és támogatja az éghajlatváltozás elleni küzdelmet is.

Az EGK kezdetben nem kapott felhatalmazást közös energiapolitika létrehozására, amely ezen a területen a fejlődés gátját jelentette. A Maastrichti Szerződés adott először lehetőséget az általános energiapolitika megfogalmazására és ezzel vette kezdetét egy lassú fejlődési folyamat. 1991-ben ötven ország aláírta az Európai Energia Chartát, amelynek célja az volt, hogy segítséget nyújtson a szocialista országoknak az energia infrastruktúra fejlesztésében. Majd az 1995. évi Fehér Könyvben rögzítették e politika pilléreit, azaz az ellátásbiztonságot, környezetvédelmet és az árak tekintetében a versenyképességet. Ezt követően nem sokkal megszületett 1996-ban a villamos energia és 1998-ban a földgáz direktíva, amelyek az első energiacsomag részét képezték, a második csomagot 2003-ban alkották meg, amelyben a Bizottság a tagállamok által elért eredményeket vizsgálta és megállapította több tagállam mulasztását. A harmadik energiacsomagot 2009-ben fogadták el, amelyben az egyik legfontosabb pont a tagállamok piacnyitása volt.

A Lisszaboni szerződésben már külön fejezetet kapott az energia, és a 122 cikk szerint: *„A Tanács, a Szerződésekben előírt egyéb eljárások sérelme nélkül, a Bizottság javaslata alapján, a tagállamok közötti szolidaritás szellemében határozhat a gazdasági helyzetnek megfelelő intézkedésekről, különösen, ha egyes termékekkel való ellátásban –ideértve különösképpen az energiaterületét– súlyos nehézségek merülnek fel.”* Az energiapolitika az EUMSZ-be is bekerült, amelynek 194. cikke írja le az energiapolitika céljait.

Az Európai Tanács 2014. június 26–27-én elfogadott egy stratégiai menetrendet,² amely öt prioritásának egyike az energiaunió. Már itt hangsúlyozták, hogy az energiaunió fontos szerepet játszik abban, hogy az EU-nak ne importból kelljen fedeznie energiaszükségleteit. Az Európai Tanács következő ülésére 2014. október 23–24-én került sor, ahol szintén kiemelték az energiaunió kiépítésének fontosságát, majd a 2014. december 18-i ülésen felkérték a Bizottságot, hogy az Európai Tanács 2015. márciusi ülése előtt nyújtson be átfogó javaslatot. Az elkészített javaslatot az Európai Tanács 2015. március 19–20-i ülésén³ részletesen megvitatták, ahol a középpontban az energiaunió egyes konkrét aspektusai álltak, ezen belül is mindenekelőtt az energiabiztonság és a belső energiapiac kérdése. Az uniós vezetők egyebek mellett megállapodtak arról, hogy meg kell sürgetni az infrastrukturális projektek végrehajtását a villamosenergia- és a földgázellátás területén, illetve meg kell erősíteni a villamosenergia- és gázellátás biztonságát. Továbbá gondoskodni kell arról, hogy a külső szállítókkal kötött gázszerződések maradéktalanul megfeleljenek az uniós energiabiztonsági szabályoknak, és növelni kell az ilyen szerződések átláthatóságát is. A megújuló energiaforrásokat illetően stratégiát kell kidolgozni és növelni kell az energiahatékonyságot, illetve fokozni kell az uniós klímadiplomáciai tevékenységeket.

² <http://www.consilium.europa.eu/hu/meetings/european-council/2014/06/26-27/> (letöltés: 2016. március 30.)

³ <http://www.consilium.europa.eu/hu/meetings/european-council/2015/03/19-20/> (letöltés: 2016. március 30.)

A Bizottság már 2015. február 25-én közzétett egy három közleményből álló, energiaunióra vonatkozó csomagot:

- Az ellenállóképes energiaunió keretstratégiája – COM(2015)80
- Párizsi Jegyzőkönyv – terv a globális éghajlatváltozás 2020 utáni kezelésére – COM(2015)81
- Az energiahálózatok összekapcsolására vonatkozó 10%-os célkitűzés elérése – COM(2015)82

Az ellenállóképes energiaunió keretstratégiája – COM(2015)80

A keretstratégia három célt fogalmaz meg, amelyek az energiaunióra vonatkozó bizottsági keretstratégia alapját képezik, ezek pedig az energiaellátás biztonsága, fenntarthatóság és a versenyképesség.

Ez a stratégia öt, egymáshoz szorosan kapcsolódó területre összpontosít:

1. Energiabiztonság, szolidaritás és bizalom
2. A belső energiapiac
3. A kereslet csökkentését elősegítő energiahatékonyság
4. A gazdaság dekarbonizációja
5. Kutatás, innováció és versenyképesség

Az energiabiztonság kérdésében szükség van az unióban egy egységes álláspontra és összefogásra a külső hatások és politikai nyomás miatt, mivel az egyes országok külön-külön nem biztos, hogy véghez tudják vinni céljaikat. Ismert tény, hogy a kőolaj és földgáz készletek kimerülőben vannak, ami miatt folyamatos árnövekedésre lehet számítani, illetve emiatt előtérbe kerülnek majd más alternatív technológiák, mint például az atomenergia. Sokak szerint a legjobb megoldás a nukleáris energia alkalmazása lenne, mivel bőven rendelkezésre állnak még uránkészletek és nem szennyezi a levegőt sem, azonban probléma vele, hogy a nukleáris hulladék tárolása napjainkban még mindig nem megoldott. A világon a legtöbb atomreaktorral (a világ ilyen létesítményének egynegyede) az USA rendelkezik, majd a sorban Franciaország követi, ahol 58 ilyen található. Az élen járó 12 ország a világszerte üzemelő atomerőművi kapacitások 88%-át fedik le, azaz az atomenergetika alkalmazása nagyon koncentrált.

A Bizottság 2014-ben fogadta el javaslatát az energiabiztonság biztosítása érdekében. Az elképzelés szerint cél az energia-beszerezés diverzifikálása, az energetikai infrastruktúra korszerűsítése, az uniós belső energiapiac megvalósítása és az energiatakarékosság. Ez a tervezés nagy hangsúlyt helyez a koordinációra a nemzeti energiapolitikai döntésekkel kapcsolatban, és az egységes szándék kialakítására a külső partnerekkel folytatott tárgyalások során.

Sokakban felmerül a kérdés, hogy a Bizottság miért 2014-ben terjesztette elő erre irányuló javaslatát, annak ellenére, hogy az energiafüggőség nem újdonság már régóta egyik fontos jellemzője az európai integrációnak. A javaslat 2014-es elkészültének oka az ukrán válság hatásaiban gyökerezhet. 2006 és 2009 között már felmerült egy közös energiaunió szükségessége, azonban ekkor még nem került sor a stratégia kidolgozására. Azonban 2006 óta sokat tett az EU az energiabiztonság megerősítéséért és a gázellátás biztosításáért. Ez azonban nem volt elegendő, szükség volt további lépésekre a függőség megszüntetése és az energia stabilitás biztosítása érdekében. Majd az ukrán válság Európára tett hatása miatt az Európai Tanács döntött és felkérte az Európai Bizottságot dolgozza ki a következő lépcsőfokot az energiabiztonság megerősítése érdekében. Az EU energiafüggősége 1990 óta nő és nő, ma csaknem több mint 1 billió eurót költ naponta energiára, amely csaknem egyötödét teszi ki az EU teljes importjának.

1. táblázat: EU energiafüggősége számokban

2012:	energia- import	nyersolaj	földgáz	szilárd tüzelőanyagok	uránium
energia- import	53%	88%	66%	kevesebb, mint 4%	95%

2. táblázat: Kőolaj, földgáz (2013), szilárd tüzelőanyag (2012)

Kőolaj			Földgáz			Szilárd tüzelőanyag		
Oroszország	Norvégia	Algéria	Oroszország	Norvégia	Algéria	Oroszország	Kolumbia	USA
11%	11%	8%	39%	34%	14%	26%	24%	23%

Az EU a világ első számú energiaimportőre energiaszükségletének csaknem 53 %-át importból szerzi be. A fenti adatokból láthatjuk, hogy nyersanyagokat és tüzelőanyagokat tekintve az EU (mégpedig legjobban Finnország, Szlovákia, Bulgária, Észtország, Lettország és Litvánia) leginkább Oroszországtól függ, amíg az Urániumot főként Ausztráliából és Kanadából importálja.

A tagállamokat egyre kevesebb szilárd tüzelőanyagot használnak és előtérbe kerül a megújuló energiaforrások használata, azonban az EU még mindig a második legnagyobb olaj felvásárló az USA után. Az integrációban az energia 2 3%-a származik földgázból, amelyet főként fűtésre és az elektromos berendezésekre alkalmaznak, 17%-a tüzelőanyagból (mint a szén, a lignit és a tőzegeből) és 13%-a származik nukleáris energiából. Az üvegházhatású gáz-kibocsátása az 1990 és 2011 közötti időszakban 18 %-kal csökkent, 2030-ra szeretné ezt 40%-kal csökkenteni, a megújuló energia részarányát pedig legalább 27 %-kal növelni, és az energiahatékonyságot 27 %-kal javítani.

Az EU energiaellátásának stabilitása sok tényezőtől függ, így például hogy mennyire megbízható a külső beszállító, melyik energiaforrásból milyen mértékű ez a hiány, illetve a gázvezeték-hálózat is döntő szerepet játszik. Megállapítható, hogy Európában a nagykereskedelmi villamosenergia-árak 30 %-kal, a nagykereskedelmi gázárak pedig 100 %-kal magasabbak, mint az Egyesült Államokban.

A probléma főleg az, hogy sok uniós tagállam (főként földgáz tekintetében) néhány beszállítóra támaszkodik, és ezért ki van téve az energiaellátási zavarok kockázatának. További gond az, hogy az előregedő európai energiainfrastruktúra, a kevésbé integrált energiapiacok és a koordinálatlan nemzeti energiapolitikák eredményeképpen az uniós fogyasztók és vállalkozók nem élvezhetik a nagyobb választék és az alacsonyabb energiaárak előnyeit.

Az energiaunió segítségével, az energiahálózatok összekapcsolása és az infrastruktúra modernizálása révén az ellátási zavarok és az energiafüggőség minimalizálása megvalósítható. Könnyebben lehet piacra jutni a belső energiapiac megvalósulásával, így az energia megfizethetővé válik és az energiaárak versenyképesebbek.

Cél, hogy az EU-nak a fosszilis tüzelőanyagoktól való függőségét és az üvegházhatású gázok kibocsátását is csökkentse 2030-ig. Azonban az ellátás biztonságával kapcsolatos kihívások kezelésére a Bizottság több területen javasol még fellépéseket, és vizsgálódása során a 33 infrastuktúra-projektet azonosított, amelyek kritikusak az EU energiabiztonsága szempontjából. A Bizottság javasolja, hogy 2030-ig a kiépített villamosenergia-kapacitások összekapcsolódási szintjét 15%-ra növeljék, a megbízható partnerekkel fennálló kapcsolatot erősítsék meg, vegyék fel a kapcsolatot új partnerországokkal és építsenek ki új ellátási útvonalakat, például a Kaszpi-medence régiójában a Déli Gázfolyosó meghosszabbítása

révén. Továbbá ezek figyelembe vételével a Bizottság felül fogja vizsgálni például a földgázellátás biztonságáról szóló rendelet rendelkezéseit és végrehajtását is. Véleménye szerint növelni kell a belső energiatermelési kapacitásokat, így többek között folytatni kell a megújuló energiaforrások fejlesztését és a fosszilis tüzelőanyagok fenntartható kitermelését. A nemzeti energiapolitikák közötti koordinációt javítani kell, és egységes álláspontot kell kialakítani e kérdéssel kapcsolatban és fejleszteni kell az energiatechnológiákat.

Párizsi Jegyzőkönyv – terv a globális éghajlatváltozás 2020 utáni kezelésére

Ebben a dokumentumban a Bizottság célként tűzi ki a kibocsátások nagyarányú csökkentését, azaz 2050-re a 2010-es szintet globális szinten legalább 60%-kal csökkenteni szeretné, jogilag kötelező erejű kötelezettségvállalások, és ötévente tartott felülvizsgálatok révén. Biztosítani kívánja továbbá az átláthatóságot és az elszámolhatóságot, annak érdekében, hogy meg tudja ítélni teljesültek-e a kibocsátás csökkentési célok. Ezenfelül célul tűzi ki az ellenállóképes, fenntartható fejlődés előmozdítását az éghajlatváltozás hatásaival szemben, illetve az egyes politikák ösztönzését az eredményes és hatékony együttműködés és végrehajtás érdekében.

Az energiahálózatok összekapcsolására vonatkozó 10%-os célkitűzés elérése

Az Unióban sajnos jelenlévő probléma az importfüggőség, az elavult infrastruktúra, a beruházáshiány, a magas szén-dioxid kibocsátás. A dokumentum célja előre lépni az energiaunió felé, azaz meg kell változtatni azokat a módokat, ahogy az unió az energiát előállítja, felhasználja és szállítja. Jelen lévő probléma még, hogy több tagállam között hiányoznak az energetikai összekapcsolások, ezért ezeket meg kell teremteni és 2020-ra legalább egy 10%-os összekapcsolást kell elérni.

3. táblázat: EU éghajlat- és energiapolitikai célértékei

EU éghajlat- és energiapolitikai (energetikai) célértékei	
2020	legalább 20%-kal csökkenti az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását
	a teljes energiaszükséglet 20%-át megújuló energiaforrásokból fedezi,
	20%-kal javítja az energiahatékonyságot.
2030	40%-kal csökkenti az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását,
	legalább 27%-ra növeli a megújuló energiaforrások részarányát,
	27–30%-kal javítja az energiahatékonyságot,
	a villamosenergia-hálózatok összekapcsolásával eléri azt, hogy az EU-ban termelt elektromos áram 15%-a átszállítható legyen a többi uniós
2050	80–95%-kal csökkenti az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását az 1990. évi szinthez képest

Forrás: Párizsi jegyzőkönyv adatai alapján, saját szerkesztés